

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора медичних наук, професора, директора Інституту психіатрії Київського національного університету імені Тараса Шевченка Пінчук Ірини Яківни на дисертаційну роботу аспірантки кафедри психіатрії, наркології та психотерапії на тему «Психоедукація у підвищенні ефективності лікування непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій», представлену до захисту у разову спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.182 при Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова, що утворена згідно наказу ректора ЗВО ВНМУ ім. М.І. Пирогова № 117 від 26 червня 2026 року на підставі рішення Вченої ради ВНМУ ім. М.І. Пирогова протокол № 12 від 25 червня 2026 року з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

1. Ступінь актуальності обраної теми

Дисертаційна робота Шулякової Марії Іванівни присвячена актуальній проблемі сучасної психіатрії та медицини загалом – підвищенню ефективності лікування непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій шляхом впровадження психоедукаційних заходів.

У сучасних умовах війни проблема психічного здоров'я військовослужбовців та ветеранів набуває особливого значення. Участь у бойових діях є одним із найпотужніших психотравмувальних чинників, який здійснює комплексний негативний вплив на психічне здоров'я людини. Перебування в умовах збройного конфлікту супроводжується тривалим перебуванням у стані підвищеної небезпеки, що вимагає постійної мобілізації фізичних і психічних ресурсів організму. Виконання бойових завдань пов'язане з безпосередньою загрозою життю, високою

ймовірністю отримання поранень, необхідністю діяти в умовах невизначеності та швидко реагувати на зміну оперативної обстановки. Усе це створює надзвичайно інтенсивне психоемоційне навантаження, яке нерідко перевищує адаптаційні можливості особистості.

Додатковими стресогенними чинниками виступають фізичне виснаження, тривале перебування в несприятливих побутових умовах, хронічний дефіцит сну, нерегулярне харчування, обмежені можливості для відпочинку та відновлення, а також необхідність безперервно підтримувати високий рівень пильності. Особливо травматичними є переживання, пов'язані із загибеллю або пораненням бойових побратимів, вимушеним застосуванням зброї, морально складними ситуаціями та прийняттям відповідальних рішень у критичних умовах за гострої нестачі часу. Сукупність зазначених чинників формує тривалий психотравмувальний вплив, який може призводити до поступового виснаження психологічних резервів людини.

За таких обставин знижується здатність ефективно долати стресові ситуації, порушуються механізми психічної саморегуляції, погіршується емоційна стійкість і зростає ризик виникнення дезадаптивних форм реагування. Це може проявлятися змінами особистісних рис, емоційною нестабільністю, підвищеною дратівливістю, агресивністю, труднощами у встановленні та підтриманні міжособистісних взаємин, а також зниженням загального рівня соціального функціонування. У багатьох випадках тривалий вплив бойового стресу стає передумовою розвитку різноманітних психічних порушень, що негативно позначаються як на професійній діяльності військовослужбовця, так і на його сімейному та суспільному житті.

Віддалені наслідки участі у бойових діях нерідко зберігаються протягом тривалого часу навіть після завершення служби та повернення до мирного життя. Серед найпоширеніших психічних порушень у ветеранів

спостерігаються депресивні стани, тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад, хронічні порушення сну, емоційне виснаження та інші форми психопатологічних проявів. Крім того, значно підвищується ризик розвитку адиктивної поведінки, зловживання психоактивними речовинами, виникнення девіантних моделей поведінки та труднощів соціальної адаптації. Значна поширеність тривожних, депресивних, посттравматичних та адаптаційних розладів, їх негативний вплив на соціальне функціонування, працездатність та якість життя, істотно ускладнюють процес реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство, професійну реалізацію, сімейні стосунки, що обумовлює необхідність своєчасної психологічної підтримки, профілактики та комплексної медико-психологічної реабілітації, і потребу в розробці нових ефективних лікувально-реабілітаційних підходів.

Особливу цінність становлять психоедукаційні втручання, які сприяють підвищенню прихильності до лікування, формуванню навичок самодопомоги та покращенню психосоціальної адаптації. У зв'язку з цим обрана тема є безумовно актуальною та має важливе практичне значення.

2. Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертаційна робота є частиною науково-дослідної роботи кафедри психіатрії, наркології та психотерапії Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова на тему «Наукове обґрунтування та розробка профілактичних, лікувальних та діагностичних засобів охорони психічного здоров'я» (№ державної реєстрації 0122U002549) і виконана на високому науково-методичному рівні та відповідає сучасним вимогам до наукових досліджень у галузі психіатрії.

Автором проведено комплексне наукове дослідження із застосуванням сучасних клініко-психопатологічних, психодіагностичних

та статистичних методів, що забезпечило всебічне вивчення поставленої проблеми та достовірність отриманих результатів. Використані методи дослідження є адекватними поставленій меті та завданням, а їх комплексне поєднання дозволило отримати репрезентативні дані й провести їх ґрунтовний науковий аналіз. Результати дослідження належним чином систематизовані, проаналізовані та інтерпретовані з урахуванням сучасних наукових підходів і даних вітчизняної та зарубіжної літератури. Роботу виконано відповідно до вимог біоетики, принципів академічної доброчесності та міжнародних стандартів щодо захисту прав і безпеки людини під час проведення наукових досліджень.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, базуються на результатах власного дослідження автора, є логічно послідовними, взаємопов'язаними, належним чином аргументованими та достатньо обґрунтованими. Вони повністю відповідають поставленій меті, визначеним завданням дослідження та відображають основні положення дисертаційної роботи.

Наукові публікації здобувача повною мірою висвітлюють основні результати проведеного дослідження, відповідають тематиці дисертаційної роботи та свідчать про належний рівень апробації отриманих наукових результатів. Представлені праці забезпечують достатню повноту оприлюднення основних положень дисертації, підтверджують їх наукову новизну, практичне значення та відповідність чинним вимогам до дисертаційних досліджень.

3. Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному вивченні психопатологічної структури непсихотичних

психічних розладів в учасників бойових дій, а також у поглибленні сучасних уявлень про клініко-психопатологічні особливості цієї категорії пацієнтів. Важливим науковим здобутком роботи є визначення можливостей застосування психоедукації як складової комплексної терапії з метою підвищення ефективності лікувально-реабілітаційних заходів, покращення прихильності пацієнтів до лікування та оптимізації процесу їх психосоціальної адаптації.

У ході дослідження автором детально охарактеризовано особливості тривожної, депресивної та посттравматичної симптоматики в учасників бойових дій, встановлено провідні феноменологічні профілі психопатологічних порушень та визначено їх клінічні характеристики. Проведено аналіз взаємозв'язків між основними психопатологічними проявами, що дозволило виявити закономірності їх поєднання, взаємного впливу та ролі у формуванні клінічної картини непсихотичних психічних розладів. Отримані результати доповнюють існуючі наукові дані щодо особливостей психічних порушень, які виникають унаслідок впливу бойового стресу, та мають важливе значення для вдосконалення підходів до їх ранньої діагностики, диференційованої оцінки й вибору оптимальної лікувальної тактики.

Практичну новизну роботи становить розробка, наукове обґрунтування та апробація психоедукаційної програми, інтегрованої до системи комплексного лікування учасників бойових дій із непсихотичними психічними розладами. Запропонована програма спрямована на підвищення обізнаності пацієнтів щодо особливостей перебігу психічних розладів, формування конструктивного ставлення до лікування, розвиток навичок саморегуляції та ефективного подолання стресу, а також покращення взаємодії між пацієнтом, його родиною та медичними працівниками. Результати апробації розробленої програми свідчать про її ефективність у покращенні результатів комплексної терапії, зменшенні

вираженості психопатологічної симптоматики, підвищенні прихильності до лікування та сприянні більш успішній психологічній і соціальній адаптації учасників бойових дій.

4. Наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими, логічно послідовними та належним чином обґрунтованими. Вони базуються на результатах власного комплексного дослідження автора, проведеного на достатньому за обсягом фактичному матеріалі, що забезпечує належний рівень достовірності отриманих результатів та обґрунтованість сформульованих наукових положень. Представлені висновки є закономірним підсумком проведеного дослідження, впливають із результатів їх аналізу та підтверджуються наведеними у роботі клінічними, психодіагностичними і статистичними даними. Всі основні положення дисертації характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю, взаємопов'язаністю та повністю відповідають концепції виконаного наукового дослідження.

Методологія дослідження побудована відповідно до сучасних вимог щодо проведення наукових досліджень у галузі психіатрії та медичної психології. Застосовані автором клініко-психопатологічні, психодіагностичні та статистичні методи є адекватними поставленій меті та визначеним завданням роботи, взаємно доповнюють один одного і забезпечують комплексний підхід до вирішення дослідницьких завдань. Використаний методичний інструментарій дозволив отримати об'єктивні, надійні та репрезентативні результати, що стали підґрунтям для формулювання науково обґрунтованих висновків і практичних

рекомендацій. Застосування сучасних методів статистичної обробки даних забезпечило належну перевірку достовірності отриманих результатів, а проведений аналіз дозволив встановити статистично значущі закономірності та взаємозв'язки між досліджуваними показниками.

Отримані результати дослідження є послідовними, логічно структурованими та достатньо переконливими. Вони узгоджуються із сучасними науковими уявленнями щодо особливостей психічних порушень в учасників бойових дій, не суперечать даним вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень та водночас розширюють існуючі знання щодо клініко-психопатологічних особливостей непсихотичних психічних розладів у цієї категорії пацієнтів. Представлені результати мають як теоретичне, так і практичне значення, оскільки сприяють більш глибокому розумінню механізмів формування психопатологічних проявів бойового стресу та можуть бути використані для удосконалення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних підходів.

Висновки дисертаційної роботи повною мірою відображають зміст проведеного дослідження, логічно впливають із отриманих результатів та повністю відповідають поставленій меті й усім визначеним завданням. Вони є конкретними, послідовними, достатньо інформативними та відображають основні наукові здобутки автора. Практичні рекомендації, сформульовані за результатами дослідження, мають належне наукове обґрунтування, характеризуються практичною спрямованістю та можуть бути рекомендовані до впровадження у діяльність закладів охорони здоров'я, що надають психіатричну, психотерапевтичну та медико-психологічну допомогу учасникам бойових дій. Загалом ступінь обґрунтованості наукових положень, достовірності отриманих результатів і сформульованих висновків не викликає зауважень та відповідає вимогам, що висуваються до сучасних дисертаційних досліджень.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертаційна робота свідчить про належний рівень володіння здобувачкою сучасною методологією проведення наукових досліджень, уміння самостійно формулювати наукову проблему, визначати напрями її вирішення та обирати адекватний методологічний інструментарій. Авторка продемонструвала високий рівень професійної підготовки, здатність до критичного аналізу наукових даних, їх систематизації та узагальнення, а також уміння застосовувати сучасні підходи до організації та виконання наукового дослідження. Усі основні етапи дисертаційної роботи виконані самостійно, що свідчить про сформованість у здобувачки необхідних дослідницьких компетентностей та здатність до проведення самостійної наукової роботи.

Авторкою самостійно здійснено планування дослідження, визначено його дизайн, сформовано вибірку обстежених, проведено клінічне, клініко-психопатологічне та психодіагностичне обстеження учасників дослідження, виконано збір первинного матеріалу, його систематизацію та подальшу статистичну обробку. Отримані результати були всебічно проаналізовані, узагальнені та інтерпретовані відповідно до сучасних наукових підходів, що дозволило сформулювати обґрунтовані наукові положення, висновки та практичні рекомендації. Самостійність виконання всіх етапів дослідження підтверджує належний рівень наукової кваліфікації здобувачки та її готовність до самостійної дослідницької діяльності.

Дисертаційна робота характеризується чіткою, логічною та послідовною структурою, що повною мірою відповідає сучасним вимогам до оформлення дисертаційних досліджень. Матеріал викладено системно, із дотриманням принципів наукової аргументованості та послідовності, що забезпечує цілісне сприйняття роботи. Усі розділи дисертації

взаємопов'язані між собою, логічно доповнюють один одного та спрямовані на досягнення поставленої мети. Наукові положення достатньо аргументовані, інтерпретація отриманих результатів є коректною, а сформульовані висновки характеризуються чіткістю, конкретністю та повністю відповідають результатам проведеного дослідження.

Особливу увагу слід відзначити належному рівню статистичного опрацювання отриманих результатів. Для аналізу емпіричних даних авторкою використано сучасні методи математичної статистики, що забезпечило об'єктивність оцінки результатів, їх достовірність та наукову обґрунтованість. Використання відповідних статистичних процедур дозволило встановити закономірності та взаємозв'язки між досліджуваними показниками, а також підтвердити достовірність отриманих висновків. Проведений аналіз свідчить про правильність вибору методів статистичної обробки та їх адекватність поставленим дослідницьким завданням.

Аналіз, узагальнення та інтерпретацію результатів виконано на високому методичному рівні з урахуванням сучасних досягнень вітчизняної та зарубіжної науки. Авторка здійснила критичне зіставлення власних результатів із даними наукової літератури, що дозволило визначити їх місце у сучасному науковому дискурсі, підтвердити їх наукову новизну та практичну значущість. Такий підхід свідчить про високий рівень володіння здобувачкою методологією наукових досліджень, сучасними принципами аналізу наукової інформації та навичками наукового мислення.

Загалом дисертаційна робота виконана на належному науково-методичному рівні, характеризується внутрішньою логічною завершеністю та цілісністю. Поставлену у дослідженні мету повністю досягнуто, усі визначені завдання успішно виконано, а отримані результати мають

достатній рівень наукової обґрунтованості, теоретичної цінності та практичного значення.

6. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні та розширенні сучасних наукових уявлень щодо клініко-психопатологічних особливостей неспсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій, а також закономірностей їх формування та перебігу під впливом бойового стресу. Отримані результати доповнюють існуючі знання про структуру тривожної, депресивної та посттравматичної симптоматики у зазначеній категорії пацієнтів, сприяють більш повному розумінню взаємозв'язків між окремими психопатологічними проявами та можуть бути використані для подальшого розвитку наукових досліджень у галузі психіатрії, медичної психології та психотерапії. Важливим теоретичним здобутком роботи є також обґрунтування ролі психоедукаційних втручань як важливої складової комплексного лікування та психосоціальної реабілітації учасників бойових дій із неспсихотичними психічними розладами, що розширює сучасні наукові підходи до організації лікувально-реабілітаційної допомоги цій категорії пацієнтів.

Практичне значення дисертаційної роботи визначається розробкою, науковим обґрунтуванням та апробацією структурованої психоедукаційної програми, спрямованої на підвищення ефективності комплексного лікування осіб із неспсихотичними психічними розладами, які брали участь у бойових діях. Запропонована програма вже була застосована у практичній діяльності психіатричних закладів охорони здоров'я, госпіталів ветеранів війни, центрів психічного здоров'я, реабілітаційних установ, а також інших закладів, що здійснюють медичну, психологічну та психосоціальну допомогу військовослужбовцям і ветеранам, що підтверджується актами впровадження результатів дослідження. Її

впровадження у клінічну практику сприятиме підвищенню прихильності пацієнтів до лікування, покращенню взаємодії між пацієнтом і медичними працівниками, зменшенню вираженості психопатологічної симптоматики, підвищенню ефективності лікувально-реабілітаційних заходів та оптимізації процесу психологічної і соціальної адаптації учасників бойових дій після повернення до мирного життя. Крім того, результати дослідження використовувались у навчальному процесі закладів вищої медичної освіти та системі післядипломної підготовки лікарів-психіатрів, психотерапевтів, медичних психологів та інших фахівців, діяльність яких пов'язана з наданням допомоги особам, які зазнали впливу бойового стресу, а саме в Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова та Херсонському державному університеті, що також підтверджено актами впровадження.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертаційна робота характеризується чіткою логічною структурою, послідовністю викладення матеріалу та завершеністю наукового дослідження.

Дисертаційна робота за змістом, структурою та оформленням відповідає нормативним вимогам, установленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Виклад матеріалу є системним, добре структурованим і послідовним, а всі розділи органічно пов'язані між собою, що забезпечує цілісність і завершеність дослідження.

У вступі дисертаційної роботи належним чином обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, переконливо висвітлено її наукову та практичну значущість, а також доцільність проведення дослідження з огляду на сучасний стан проблеми. Авторкою продемонстровано розуміння актуальних тенденцій розвитку досліджуваного напрямку, визначено місце роботи серед сучасних наукових досліджень та

обґрунтовано необхідність подальшого вивчення психопатологічних особливостей непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій. У вступі чітко й логічно сформульовано мету та основні завдання дослідження, які повною мірою відповідають обраній темі та забезпечують послідовне розкриття поставленої наукової проблеми. Коректно визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено характеристику використаних методів дослідження та обґрунтовано їх вибір відповідно до поставленої мети. Крім того, у вступі належним чином висвітлено наукову новизну отриманих результатів, визначено їх теоретичне та практичне значення, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій за темою дисертації та особистого внеску здобувачки у виконання роботи. Загалом вступ є змістовним, логічно структурованим, відповідає встановленим вимогам до оформлення дисертаційних робіт і створює цілісне уявлення про концепцію, мету, основні напрями та наукову цінність проведеного дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи наведено ґрунтовний і всебічний огляд сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, присвячених актуальним проблемам психічного здоров'я учасників бойових дій, психопатологічним і психосоціальним наслідкам бойової травматизації, а також сучасним підходам до надання комплексної медичної, психологічної та психосоціальної допомоги цій категорії пацієнтів. Авторкою проаналізовано сучасні наукові уявлення щодо участі у бойових діях як одного з провідних факторів психопатогенезу непсихотичних психічних розладів, розкрито механізми формування психопатологічної симптоматики під впливом бойового стресу та висвітлено особливості її клінічних проявів. Значну увагу приділено аналізу психопатологічних і психосоціальних наслідків участі у бойових діях, зокрема розвитку тривожних, депресивних і посттравматичних розладів, порушень соціального функціонування, психологічної адаптації

та якості життя ветеранів. Окремий підрозділ присвячено аналізу сучасних підходів до комплексної допомоги учасникам бойових дій із несприятливими психічними розладами. Авторка узагальнила сучасні дані щодо можливостей комплексної терапії, психотерапевтичних, психосоціальних та реабілітаційних втручань, визначила їх переваги, обмеження та перспективи подальшого вдосконалення. Особливу увагу приділено психоедукації як одному з перспективних напрямів підвищення ефективності лікувально-реабілітаційного процесу. У роботі детально розкрито зміст психоедукаційних програм, сучасний стан їх впровадження у психіатричній практиці, основні принципи організації та можливості застосування при несприятливих психічних розладах в учасників бойових дій. Наведений аналіз літератури є достатньо повним, критично осмисленим і логічно структурованим, дозволяє чітко окреслити сучасний стан розробленості досліджуваної проблеми, обґрунтовує доцільність проведення власного дослідження та переконливо підводить до постановки його мети і завдань.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячено детальному опису матеріалів і методів дослідження та містить повну характеристику організації проведеного дослідження. Авторкою послідовно представлено дизайн дослідження, наведено загальну характеристику контингенту обстежених пацієнтів, описано критерії їх включення та виключення, а також обґрунтовано формування досліджуваних груп. Значну увагу приділено аналізу соціально-демографічних характеристик учасників дослідження, що дозволяє отримати цілісне уявлення про особливості вибірки та забезпечує коректність подальшої інтерпретації отриманих результатів. У розділі детально описано комплекс методів, застосованих для реалізації поставлених завдань. Представлено характеристику клінічного обстеження, наведено перелік психодіагностичних методик, використаних для оцінки психічного стану обстежених, визначення

вираженості психопатологічної симптоматики та аналізу психологічних особливостей учасників бойових дій із непсихотичними психічними розладами. Вибір методологічного інструментарію є достатньо обґрунтованим, відповідає сучасним вимогам доказової медицини та поставленій меті дослідження, а комплексне використання клінічних і психодіагностичних методів забезпечує всебічне вивчення досліджуваної проблеми. Окремо наведено характеристики методів статистичної обробки отриманих результатів, що свідчить про належний методичний рівень виконаного дослідження. Використання сучасних статистичних підходів забезпечило можливість об'єктивної оцінки отриманих даних, перевірки їх достовірності та встановлення статистично значущих взаємозв'язків між досліджуваними показниками. Загалом розділ є добре структурованим, містить достатній обсяг інформації щодо організації дослідження та використаного методичного інструментарію, що дозволяє позитивно оцінити методологічну обґрунтованість роботи, відтворюваність її результатів і достовірність сформульованих наукових висновків.

У розділах власних досліджень послідовно представлено результати аналізу психопатологічної структури непсихотичних психічних розладів, особливостей тривожної, депресивної та посттравматичної симптоматики, обґрунтовано структуру психоедукаційної програми та наведено результати оцінки її ефективності.

У третьому розділі дисертаційної роботи представлено результати власного дослідження, присвяченого вивченню нозологічної структури та клініко-психопатологічних особливостей непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій на сучасному етапі. Розділ є одним із ключових у роботі, оскільки містить системний аналіз клінічного матеріалу та дозволяє сформулювати цілісне уявлення про структуру досліджуваної патології. Авторкою проведено детальний аналіз нозологічної структури непсихотичних психічних розладів у

досліджуваного контингенту, визначено поширеність окремих нозологічних форм та охарактеризовано особливості їх клінічного перебігу. Окрему увагу приділено аналізу невротичних, пов'язаних зі стресом і соматоформних психічних розладів, які становлять найбільш поширену групу психічної патології серед учасників бойових дій. Поряд із цим наведено характеристику органічних психічних розладів та афективної патології, що дозволило комплексно оцінити клінічний спектр неспсихотичних психічних порушень у зазначеній категорії пацієнтів. Безперечним позитивом роботи є дослідження проблеми коморбідності психічних розладів. Авторкою показано особливості поєднання різних форм психопатології, що має важливе значення для розуміння механізмів формування клінічної картини, прогнозування перебігу захворювання та вибору оптимальної лікувально-реабілітаційної тактики. Отримані результати свідчать про складний і багатокомпонентний характер психічних порушень у ветеранів бойових дій та підтверджують необхідність їх комплексної клінічної оцінки. Значний науковий інтерес становить проведений авторкою синдромологічний аналіз неспсихотичних психічних розладів, який дозволив визначити провідні психопатологічні синдроми та особливості їх поєднання. Детально охарактеризовано структуру тривожної, депресивної, постстресової, астеничної, когнітивної та інших психопатологічних проявів, проаналізовано ступінь їх вираженості та клінічне значення. Такий підхід забезпечує більш глибоке розуміння закономірностей формування психічної патології в осіб, які зазнали впливу бойового стресу, та створює підґрунтя для диференційованого вибору лікувальних і реабілітаційних заходів.

На особливу увагу заслуговує проведений аналіз психопатологічних особливостей неспсихотичних психічних розладів та побудова комплексної моделі взаємозв'язків між основними психопатологічними проявами. Запропонована модель дозволяє наочно продемонструвати взаємний вплив

окремих клінічних симптомів і синдромів, краще зрозуміти закономірності їх формування та визначити провідні чинники, що впливають на структуру психічних порушень у учасників бойових дій. Такий комплексний підхід суттєво підвищує наукову цінність дослідження, розширює сучасні уявлення про клініко-психопатологічні особливості непсихотичних психічних розладів у ветеранів війни та має важливе практичне значення для вдосконалення діагностики, лікування й медико-психологічної реабілітації цієї категорії пацієнтів. Загалом представлений розділ характеризується високим рівнем наукової аргументованості, логічністю викладу та переконливістю отриманих результатів, які є важливою складовою наукової новизни дисертаційної роботи.

Четвертий розділ дисертаційної роботи присвячений науковому обґрунтуванню використання психоедукації як складової комплексного лікування непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій. Саме цей розділ найбільшою мірою відображає практичну спрямованість виконаного дослідження, оскільки містить авторське бачення шляхів підвищення ефективності лікувально-реабілітаційних заходів у зазначеній категорії пацієнтів. Авторкою переконливо обґрунтовано доцільність включення психоедукаційних втручань до системи комплексної терапії непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій. На основі результатів власних досліджень та аналізу сучасних наукових даних визначено теоретичні засади застосування психоедукації, окреслено її основну мету, завдання та принципи реалізації. В роботі аргументовано показано, що психоедукація є не лише джерелом інформаційної підтримки пацієнтів, але й важливим психотерапевтичним інструментом, здатним сприяти формуванню усвідомленого ставлення до захворювання, підвищенню прихильності до лікування, розвитку навичок психологічної саморегуляції та ефективного подолання наслідків бойового стресу.

На особливу увагу заслуговує представлена авторкою структура психоедукаційної програми. Детально визначено її змістове наповнення, логіку побудови, основні тематичні модулі, цілі окремих занять та їх практичну спрямованість. Запропонована програма має комплексний характер і охоплює питання психоосвіти щодо природи непсихотичних психічних розладів, механізмів їх розвитку, сучасних підходів до лікування, профілактики загострень, формування адаптивних копінг-стратегій, розвитку навичок емоційної саморегуляції, підвищення стресостійкості та покращення соціального функціонування пацієнтів. Важливою перевагою програми є її орієнтованість на специфічні потреби учасників бойових дій, що підвищує її практичну цінність та можливості широкого впровадження.

Позитивної оцінки заслуговує прагнення авторки інтегрувати психоедукацію у систему комплексної медичної, психологічної та психосоціальної допомоги ветеранам бойових дій. Запропонований підхід відповідає сучасним міжнародним тенденціям розвитку психіатричної допомоги, які передбачають поєднання фармакотерапевтичних, психотерапевтичних, психоедукаційних та реабілітаційних заходів. Розроблена програма є логічним продовженням результатів клініко-психопатологічного етапу дослідження та безпосередньо ґрунтується на виявлених авторкою закономірностях формування психопатологічних проявів у досліджуваного контингенту.

Загалом четвертий розділ характеризується належним рівнем наукової аргументованості, методичної обґрунтованості та практичної спрямованості. Представлені положення є логічно пов'язаними з попередніми результатами дослідження, переконливо обґрунтовують доцільність використання психоедукації у комплексному лікуванні непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій та суттєво підсилюють практичну цінність дисертаційної роботи. Розроблена

психоедукаційна програма може бути рекомендована для впровадження у діяльність психіатричних закладів, центрів психічного здоров'я, госпіталів ветеранів війни та інших установ, які здійснюють лікування, психологічний супровід і реабілітацію військовослужбовців та ветеранів.

П'ятий розділ дисертаційної роботи присвячено оцінці ефективності запропонованої психоедукаційної програми та аналізу динаміки психопатологічної симптоматики у учасників бойових дій із непсихотичними психічними розладами в процесі комплексного лікування. Представлені результати є логічним завершенням виконаного дослідження та підтверджують практичну значущість розробленого авторкою психоедукаційного підходу. У розділі послідовно проаналізовано зміни клінічної симптоматики непсихотичних психічних розладів під впливом психоедукаційних заходів як складової комплексної терапії. Авторкою наведено переконливі результати порівняльного аналізу клінічного стану пацієнтів, що дозволяють об'єктивно оцінити ефективність запропонованої програми. Особливу увагу приділено динаміці основних психопатологічних проявів, аналізу змін вираженості клінічної симптоматики та оцінці впливу психоедукації на перебіг захворювання. Отримані результати свідчать про позитивний вплив психоедукаційних втручань на клінічний стан пацієнтів, покращення їх психічного функціонування та підвищення ефективності комплексного лікування. Окремий підрозділ присвячено вивченню динаміки афективної симптоматики в учасників бойових дій із непсихотичними психічними розладами. Авторкою проаналізовано зміни тривожних і депресивних проявів, особливості емоційного стану пацієнтів, а також динаміку інших афективних порушень у процесі терапії. Представлені результати свідчать про зменшення вираженості афективної симптоматики, стабілізацію емоційного стану, покращення психологічної адаптації та підвищення здатності пацієнтів до конструктивного подолання наслідків бойового

стресу. Важливо, що отримані дані підтверджуються результатами стандартизованого психодіагностичного обстеження та статистичного аналізу, що підвищує рівень їх достовірності та переконливості.

Безперечною перевагою розділу є комплексний підхід до оцінки ефективності психоедукаційних втручань, який поєднує клінічну, психопатологічну та психодіагностичну оцінку отриманих результатів. Це дозволило авторці не лише продемонструвати позитивну динаміку окремих психопатологічних проявів, а й обґрунтувати доцільність використання психоедукації як важливої складової комплексної терапії неспсихотичних психічних розладів у ветеранів бойових дій. Представлені результати свідчать про позитивний вплив розробленої програми на прихильність пацієнтів до лікування, формування більш адаптивних моделей поведінки, покращення емоційної саморегуляції та психосоціального функціонування.

Загалом результати, наведені у п'ятому розділі, переконливо підтверджують ефективність запропонованої авторкою психоедукаційної програми та її доцільність як складової комплексної системи лікування і реабілітації учасників бойових дій із неспсихотичними психічними розладами. Розділ характеризується логічністю побудови, достатнім рівнем наукової аргументованості, коректною інтерпретацією отриманих даних та має вагомe практичне значення, оскільки результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення сучасних лікувально-реабілітаційних програм у системі психіатричної та медико-психологічної допомоги військовослужбовцям і ветеранам війни.

Розділ, присвячений обговоренню та узагальненню результатів дослідження, є логічним підсумком виконаної наукової роботи та забезпечує цілісне осмислення отриманих даних. У ньому авторкою здійснено комплексний аналіз встановлених закономірностей щодо клініко-нозологічної та синдромологічної структури неспсихотичних

психічних розладів в учасників бойових дій, розкрито особливості їх психопатологічних проявів і психоемоційного функціонування, а також проведено зіставлення власних результатів із сучасними даними вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень. Особливу увагу приділено узагальненню результатів розробки, впровадження та практичної оцінки авторської психоедукаційної програми. Послідовно висвітлено концептуальні засади її побудови, основні принципи реалізації, змістове наповнення та результати застосування у системі комплексної допомоги учасникам бойових дій із непсихотичними психічними розладами. Проведений аналіз переконливо демонструє позитивний вплив психоедукаційних заходів на перебіг психічних порушень, психоемоційний стан пацієнтів і результати лікування загалом. У цілому розділ забезпечує логічне завершення дисертаційної роботи, інтегруючи результати всіх етапів дослідження в єдину наукову концепцію. Представлені узагальнення підтверджують обґрунтованість сформульованих висновків і переконливо засвідчують доцільність включення психоедукації до комплексної системи лікувально-реабілітаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності терапії непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій.

Робота добре ілюстрована таблицями та рисунками, які полегшують сприйняття отриманих результатів та сприяють їх науковій інтерпретації.

Висновки та практичні рекомендації відповідають поставленим завданням дослідження та відображають основні результати проведеної роботи.

Бібліографічний список дисертаційної роботи є репрезентативним і достатнім для повного висвітлення досліджуваної проблематики. Він налічує 285 найменувань, серед яких 66 джерел викладено кирилицею та 219 — латиницею. До переліку включено актуальні вітчизняні й зарубіжні наукові праці, що свідчить про ґрунтовне опрацювання авторкою сучасної

літератури та належний рівень теоретичного аналізу проблеми, яка досліджується.

Додатки до дисертаційної роботи містять матеріали, що доповнюють основний текст дослідження та підтверджують його наукову і практичну цінність. Зокрема, наведено перелік наукових праць здобувачки, у яких відображено основні результати дисертаційного дослідження, а також інформацію щодо апробації отриманих результатів шляхом їх представлення на наукових форумах, конференціях та інших фахових наукових заходах. Крім того, до додатків включено документи, що засвідчують впровадження результатів дисертаційної роботи у практичну діяльність закладів охорони здоров'я, а також їх використання в освітньому процесі закладів вищої медичної освіти, що підтверджує практичну значущість і затребуваність виконаного дослідження.

У цілому дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням.

8. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Результати виконаного дисертаційного дослідження мають вагоме практичне значення та можуть бути рекомендовані до широкого впровадження у діяльність закладів охорони здоров'я, які забезпечують надання психіатричної, психотерапевтичної та медико-психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам війни та іншим учасникам бойових дій. Запропоновані автором підходи можуть бути використані для вдосконалення існуючих моделей комплексної лікувально-реабілітаційної допомоги пацієнтам із непсихотичними психічними розладами.

Розроблена психоедукаційна програма є практично орієнтованим інструментом, який доцільно інтегрувати до системи комплексного лікування та психосоціальної реабілітації військовослужбовців і ветеранів.

Її впровадження сприятиме підвищенню ефективності терапевтичних втручань, покращенню прихильності пацієнтів до лікування, формуванню більш усвідомленого ставлення до власного психічного здоров'я, розвитку навичок психологічної саморегуляції та адаптивного подолання наслідків бойового стресу, а також зменшенню ризику затяжного перебігу й хронізації психічних розладів.

Практичні результати дисертаційної роботи можуть бути використані під час розроблення та вдосконалення локальних клінічних маршрутів, протоколів медико-психологічного супроводу і програм психосоціальної підтримки учасників бойових дій. Крім того, матеріали дослідження доцільно застосовувати в освітньому процесі закладів вищої медичної освіти, під час підготовки та післядипломного навчання лікарів-психіатрів, психотерапевтів, клінічних психологів, медичних психологів та інших фахівців, професійна діяльність яких пов'язана з наданням психічної та психологічної допомоги особам, які зазнали впливу бойового стресу.

9. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Дисертаційна робота виконана на високому науковому та методичному рівні.

Разом із тим у порядку наукової дискусії доцільно поставити автору такі запитання:

1. Чому для оцінки ефективності психоедукаційної програми були обрані саме методики GAD-7, PHQ-9 та PCL-5, та які їх переваги порівняно з іншими інструментами психодіагностики?

2. Які чинники, на Вашу думку, найбільше впливають на мотивацію учасників бойових дій до участі у психоедукаційних програмах та прихильність до лікування?
3. Які перспективи впровадження розробленої психоедукаційної програми в систему психіатричної та реабілітаційної допомоги ветеранам війни в Україні?

Окремі редакційні та стилістичні неточності, виявлені в роботі, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та не знижують наукової цінності отриманих результатів.

10. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

У процесі аналізу змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача фактів, які могли б свідчити про наявність академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження, а також інших порушень норм академічної доброчесності, не встановлено.

Представлені результати є оригінальними, належним чином обґрунтованими, а використання наукових джерел здійснено відповідно до загальноприйнятих вимог академічного цитування.

Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням фундаментальних принципів академічної доброчесності, етичних норм здійснення наукової діяльності та вимог, що регламентують проведення наукових досліджень.

11. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Шулякової Марії Іванівни на тему «Психоедукація у підвищенні ефективності лікування непсихотичних психічних розладів в учасників бойових дій», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

за спеціальністю 222 «Медицина», є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку сучасної психіатрії та удосконалення системи медико-психологічної допомоги учасникам бойових дій.

За актуальністю теми, науковою новизною, методологічним рівнем виконання, достовірністю та обґрунтованістю отриманих результатів, практичною значущістю, повнотою викладення результатів у наукових публікаціях та відповідністю вимогам до дисертаційних досліджень робота відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», №44 від 12 січня 2022 р. (із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502 та від 3 травня 2024 року № 507), оформлена відповідно до наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор Шулякова Марія Іванівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

Директор Інституту психіатрії

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

доктор медичних наук, професор

Ірина ПІНЧУК